

NEXUS INSTITUUT - VERSLAG 2024

Een beeld van een volle opera-zaal bij de Nexus-conferentie 2024

2024

Een overzicht van de Nexus-activiteiten

Een omschrijving van de activiteiten die Stichting Nexus Instituut heeft ontplooid in 2024

Nexus Instituut - verslag 2024

EEN OVERZICHT VAN DE NEXUS-ACTIVITEITEN

Inleiding

Het jaar 2024 was een feestelijk jaar, waarin de dertigste verjaardag van het Nexus Instituut gevierd werd. Nadat in 1991 al het tijdschrift *Nexus* was opgericht, werd drie jaar later met de allereerste Nexus-lezing door Edward Said ook de vestiging van het Instituut ingeluid. Het zou het begin zijn van nu al drie decennia vol inspirerende lezingen, prikkelende conferenties, gedenkwaardige symposia en unieke publicaties.

Het jubileumjaar 2024 stond in het teken van het dragen en overdragen van ‘de vlag’, die de continuïteit symboliseert van morele en culturele waarden door generaties heen. De drie edities van *Nexus* die dit jaar verschenen, bewogen zich allemaal rond dit thema. *Nexus* 95, ‘Educare. Wat voor opvoeding verdient een kind?’ draait om de meest initiële en fundamentele vormen van waardenoverdracht: opvoeding en onderwijs. Voor *Nexus* 96, ‘Draag de vlag!’, werden vrienden van het Nexus Instituut uitgenodigd om de vlag (over) te dragen van een waarde of vaardigheid die henzelf in het bijzonder het behouden waard leken. *Nexus* 97, ‘Gedachten die niet verloren mogen gaan’, verzamelt enkele cruciale pleidooien uit de westerse cultuurgeschiedenis, die als ‘rode vlag’ moeten dienen in onze huidige tijd van groeiend populisme. Tot slot werd dit jaar het zevende deel in de Engelstalige *Cultura Animi*-reeks, *Passing on the Flag*, gepubliceerd. Hierin verschenen tien van de mooiste teksten uit *Nexus* 96 voor een niet-Nederlandstalig publiek.

De Nexus-lezing 2024 werd op 28 september uitgesproken door de Turkse Nobelprijswinnaar Orhan Pamuk, bijna precies dertig jaar na de Nexus-lezing van Said op 22 september 1994. Na de lezing volgde een feestelijk jubileumdiner voor vrienden van het Instituut.

Het jaar werd besloten met een succesvolle Nexus-conferentie, ‘The Quest for Vision in the Era of Confusion, Corruption and Foolishness’.

Nexus-lezing Orhan Pamuk, ‘Novels, Museums and the Idea of Europe’

Op 28 september gaf Orhan Pamuk de feestelijke Nexus-lezing 2024. Vanwege de dertigste verjaardag van het Instituut zou de lezing draaien om een thema dat in het hart ligt van Nexus: de aard van de Europese cultuur. Zinspelend op de beroemd geworden Nexus-lezing door George Steiner uit 2004 luidde de titel van de lezing ‘Novels, Museums and the Idea of Europe’.

Pamuk begon zijn verhaal persoonlijk. Voor een aandachtige zaal sprak hij in de aula van de Erasmus Universiteit Rotterdam over zijn dubbelproject van een roman en een bijbehorend museum, waar hij jaren van zijn leven aan gewijd had en dat inmiddels al geruime tijd werkelijkheid was geworden. In 2008 publiceerde Pamuk *Het museum van de onschuld*, en vier jaar later werd in Istanboel het fysieke Museum van de Onschuld geopend, waarin objecten staan tentoongesteld die in de roman een rol spelen. Het project was mede geïnspireerd, aldus Pamuk, door herinneringen aan de museumbezoeken in zijn jeugd – in Turkije en later in andere landen. Als jonge jongen, aldus de Nobelprijswinnaar, had hij niets met de statige, monumentale overheidsmusea in Turkije, totdat hij ontdekte dat er ook een ‘echte’, menselijke en persoonlijke kant aan zat. Dat persoonlijke wilde hij in zijn Museum van de Onschuld cultiveren.

Vanuit hier maakte Pamuk de stap naar ‘de idee Europa’. Precies dat menselijke en individuele dat hij gedurende zijn jeugd in musea begon te waarderen, zo vervolgde hij zijn lezing, kenmerkt de Europese cultuurwereld. En daarmee werd het pleidooi waarmee hij de middag besloot – een pleidooi voor het kleine boven het grote in de cultuur; voor het individuele boven het collectieve en voor het persoonlijke boven het nationale – tegelijkertijd een pleidooi voor het Europese denken. Tijdens het vraaggesprek met Rob Riemen dat op de lezing volgde, sprak Pamuk door over cultuur, literatuur, de plaats van Europa in de wereld en over Turkije. Aan het einde van de middag ging het publiek opgetogen en geïnspireerd naar huis. Een Nederlandse vertaling van de Nexus-lezing door Orhan Pamuk zal worden opgenomen in *Nexus* 98 (2025).

Na afloop van de Nexus-lezing door Orhan Pamuk werd bovenin in het Depot van museum Boijmans Van Beuningen de jubileumviering nog even voortgezet. Tijdens een feestelijk diner, genereus aangeboden door Stichting Droom en Daad, proostten vrienden van het Instituut op dertig jaar Nexus, en brachten enkele van hen een toast uit. Rob Riemen opende de avond met een welkomstwoord en een terugblik, en na de eerste gang sprak Marc Groenhuijsen – voorzitter van het allereerste bestuur van het Nexus Instituut – vriendelijke woorden over het unieke karakter van Nexus. Ook journalist Michel Krielaars, eveneens Nexus-vriend van het eerste uur, uitte zijn waardering en bewondering voor het werk van Nexus in dertig jaar.

Nexus-conferentie ‘The Quest for Vision in the Era of Confusion, Corruption and Foolishness’

Waar moet het heen met de mensheid in deze verwarde en verwarrende tijden? Waar kunnen we nog houvast vinden als het onderscheid tussen waarheid en onwaarheid steeds minder duidelijk is? Nu de weg die voor ons ligt steeds mistiger wordt, geweld en extremisme toenemen en de onzekerheid om zich heen slaat, hebben we eens te meer behoefte aan visie. Maar wie zal ons die visie brengen, en wat moet die visie dan zijn? Deze vragen en meer stonden centraal tijdens de Nexus-conferentie 2024, ‘The Quest for Vision in the Era of Confusion, Corruption and Foolishness’. Op zaterdag 16 november kwam een rijke verzameling internationale denkers, schrijvers, kunstenaars en politici samen in Amsterdam om gedurende twee rondetafelgesprekken de intellectuele degenen kruisten.

Tijdens de eerste rondetafel bestond het tafelgezelschap uit de politiek-economisch historicus Francesco Boldizzoni, Oscarwinnend filmmaker Damien Chazelle, de conservatief-religieuze intellectueel Rod Dreher, cultuurwetenschapper László Földényi, Booker Prize-winnaar Paul Lynch, MEDEF-directeur Garance Pineau, de benedictijner abt Gregory J. Polan en Celeste Wallander, onderminister van Defensie voor de regering-Biden. Na de lunch werden hun plekken ingenomen door de Republikeinse politicus en Trump-criticus Jeff Flake, de Chinese diplomaat Victor Gao, Gandhi-biograaf Ramachandra Guha, bestsellerauteur Benjamín Labatut, schrijver en diplomaat Maurizio Serra, topeconoom Minouche Shafik, politicoloog Nathalie Tocci en de Joods-Amerikaanse liberaal Leon Wieseltier – een graag geziene gast tijdens de Nexus-conferenties. Beide rondetafelgesprekken werden gemodereerd door Rob Riemen. Na afloop van het programma hadden bezoekers de mogelijkheid om hun boeken – vanuit huis meegebracht of ter plekke gekocht bij Boekhanden Athenaeum, die met een kraampje in het gebouw stond – te laten signeren door Paul Lynch, Benjamín Labatut, Minouche Shafik, Rod Dreher of Ramachandra Guha. Intussen vond er op het tweede balkon, speciaal voor leden van Nexus Connect, een meet-and-greet met Damien Chazelle plaats.

Bijdragen van de sprekers van deze conferentie worden opgenomen in *Nexus* 98, die in het voorjaar van 2025 zal verschijnen.

Publicaties

Nexus 95, 'Educare. Wat voor opvoeding verdient een kind?'

De maatschappij raakt meer en meer gepolariseerd, de aarde steeds verder uitgeput, de wereld om ons heen verduistert. Wat betekent het voor kinderen om in zo'n wereld op te groeien? Hoe vermijden we dat zij met de schaduwen van deze tijd worden meegevoerd? En belangrijker: hoe kan een juiste opvoeding kinderen – onze hoop voor de toekomst – helpen het licht in de samenleving terug te brengen? Hoe ziet die opvoeding eruit? Daarover gaat *Nexus* 95. De uitgave bevat de Nederlandse vertaling van de Nexus-lezing van Wynton Marsalis en bijdragen van Rob Riemen, Kessen Tall, Licinio Teixeira, Thomas Heij, Ron Jones, Micha de Winter, Judith Mossman, Wynton Marsalis, Mylo Freeman en Theo Compennolle. *Nexus* 95 telt 172 pagina's.

Nexus 96, 'Draag de vlag!'

Ter gelegenheid van de dertigste verjaardag van het Nexus Instituut werden voor deze uitgave oude en nieuwe vrienden van Nexus uitgenodigd om een brief te schrijven aan de jonge generatie, en aan hen door te geven wat er volgens deze verschillende auteurs echt toe doet. Dita Kraus, Ray Monk, Elif Shafak, Antonio Damasio, Andrea Marcolongo, Anand Patwardhan en vele anderen dragen in deze vlaggenparade het vaandel van onder meer de vrede, de democratie, de verdraagzaamheid, de klassieke letteren, de wetenschap en de muziek. Daarnaast verschenen in deze uitgave twee bijzondere klassieke brieven 'aan een jonge schrijver' – van Wallace Stegner en Virginia Woolf – voor het eerst in Nederlandse vertaling. *Nexus* 96 was 156 pagina's.

Nexus 97, 'Gedachten die niet verloren mogen gaan'

Nexus 97 was de laatste Nexus-uitgave van het jubileumjaar 2024. Voor deze speciale editie heeft de Nexus-redactie hun persoonlijke bibliotheken geraadpleegd, en teksten bijeengebracht die hen in het bijzonder het overleveren waard lijken. Zo bevat de uitgave enkele van de mooiste, indrukwekkendste en belangrijkste pleidooien uit de westerse cultuurgeschiedenis, van onder meer Thucydides, Multatuli, Thomas Mann, Ingeborg Bachmann, Aldous Huxley en Nadjezda Mandelstam. Niet voor niets zijn het allemaal teksten die in tijden van oorlog, grove onachtzaamheid, verbittering en massapolitiek zijn geschreven, en die ons nu waarschuwen voor de gevaren die dreigen, in deze 200 pagina's tellende *Nexus*.

In *Passing on the Flag*, het zevende deel in de gebonden Cultura Animi-reeks, werden in het Engels tien teksten die voor *Nexus* 96 werden geschreven gepubliceerd. De uitgave omvat een uiteenlopende verzameling vurige pleidooien voor het voortbestaan van de kritische geest, voor de waarde van de klassieken, de strijd om waarheid als een cruciale voorwaarde voor politieke vrijheid, voor de vrede, diplomatie, een gezonde planeet en tolerantie. De bijdragen zijn afkomstig van Dita Kraus, Dominique Schnapper, Allan Janik, Andrea Marcolongo, Tamar Halperin, Caroline Noirot, Jean-Marie Guéhenno, David Dubal, Elif Shafak en Ray Monk.

Nexus Bibliotheek: Wynton Marsalis, *A Life in Jazz*

Rommel gaat door voor rijkdom, volksverlakkers presenteren zich als verlossers, we worden overspoeld met vluchtig vermaak en een algehele leegte benevelt onze blik, constateerde Wynton Marsalis tijdens zijn weergaloze Nexus-lezing eind 2023. De dertiende editie in de Nexus Bibliotheek-serie bevat een door Marsalis verder uitgebreide en tot in de puntjes verzorgde versie van zijn verhaal, met een inleiding van Rob Riemen. Wat we nodig hebben, stelt de wereldberoemde trompettist, is een revolutie in ons denken en voelen, een nieuwe, creatieve visie voor onze democratie en een harmonieuze planeet. Die vinden we in de jazz. Via verhalen over zijn vader en oudtante, en over jazzlegendes als Armstrong, Blakey en Gillespie toont Marsalis: muzikale vorming is tevens geestelijke en morele vorming.

Online aanbod

Speciaal voor Connect-, Deluxe- en Compleet-leden van het Nexus Instituut werden er dit jaar ruim twintig essays in onze online Schatkamer gepubliceerd; een selectie en digitalisering van de mooiste, meest actuele of juist tijdloze teksten uit het omvangrijke Nexus-archief, van onder meer Michail Sjiskin, Jan Terlouw, Milena Jesenská, George Steiner, Rüdiger Safranski, Virginia Woolf, Bill McKibben en Claudio Magris. Ter ere van het dertigjarig jubileum ontvingen alle Nexus-websitebezoekers daarnaast drie prachtige en urgente essays cadeau, ter kennismaking, te weten de in 2023 in *Nexus* gepubliceerde bijdragen van Francesco Boldizzoni, Antonio Scurati en Zena Hitz, over de sociaaldemocratie, de opkomst van het fascisme en over de waarde van cultuur. Daarbovenop werden er voor de Engelstalige leden online nog eens een kleine tien essays gepubliceerd in de Engelse pendant van de online Schatkamer, de 'Nexus Treasury'.

Gedurende het jaar werden in de Schatkamer daarnaast zeventien nieuwe boekbesprekingen opgenomen, evenals een fragment van Thomas Huttinga's *Waarom we Europeaan zijn*. In de besprekingen werden nieuwe vertalingen onder de loep genomen van klassieke auteurs zoals Albert Camus, Jean-Paul Sartre, Milan Kundera en W.H. Auden, maar ook recente publicaties uit binnen- en buitenland van onder meer Jonathan I. Israel, László Kraszahorkai, Yaroslav Hrytsak, Kris Lauwerys en Cor Hermans.

Tot slot werden de integrale video-opnames van de Nexus-lezing en Nexus-conferentie toegevoegd aan de Schatkamer. Op het YouTube-kanaal werden de kortere video's van de activiteiten uit het jubileumjaar verspreid en werden in aanloop naar de conferentie alvast een zevental sprekers voorgesteld, die speciaal voor Nexus een persoonlijke videoboodschap opnamen. Het Nexus Instituut was in 2024 bovendien actief via Instagram, Facebook en LinkedIn. Op Instagram kwam er in de loop van het jaar zeker duizend nieuwe volgers bij, en met de best bekeken posts werden herhaaldelijk enkele tienduizenden mensen bereikt.

Nexus Connect

Leesgroep Nexus Connect

De leesgroep van Nexus Connect besprak begin dit jaar *Het rood en het zwart* van Stendhal. Deze favoriete roman van president Emmanuel Macron sloot perfect aan bij de vorige boekbespreking, *Jean-Christophe* van Romain Rolland. In beide boeken trekt de getalenteerde jonge held naar Parijs, worstelt hij met de burgerlijke cultuur en wordt hij verliefd op knappe dames. Aan de hand van René Girard bekritiseerde de groep de saloncultuur en beoordeelde ze de handelingen en karakters van Julien Sorel, mevrouw De Rênal en freule Matilde.

De worstelingen die Sorel ná de Franse Revolutie doormaakte, vonden hun oorsprong al vóór de Revolutie – volgens Georg Lukács specifiek in *Het lijden van de jonge Werther* van Goethe. Ook Werther wordt hopeloos verliefd, strijdt tegen burgerlijke conventies en komt tragisch aan zijn einde. Met veel mededogen voor de personages en waardering voor de schrijfstijl besprak de groep deze beroemde briefroman van Goethe. Na de bespreking van *Het lijden van de jonge Werther*, en na het vertrek van voormalig eindredacteur Thomas Heij, die sinds de oprichting van Nexus Connect de leesgroepen organiseerde en begeleidde, zullen de activiteiten van de leesgroep in 2025 ontplooid worden door een nieuwe medewerker.

Meet and greet met Damien Chazelle

Na afloop van het reguliere programma van de Nexus-conferentie werd er in de namiddag van 16 november speciaal voor Connect-leden van het Nexus Instituut een meet-and-greet met Damien Chazelle georganiseerd. Fans en belangstellenden konden tijdens een persoonlijke vraag-en-antwoordsessie met de Oscarwinnaar in gesprek, en naderhand met hem op de foto. De bijeenkomst duurde ongeveer een uur, en met het vallen van de avond verlieten de Connect-leden vol enthousiasme als laatste het gebouw.

Nexus Connect ontmoet Damien Chazelle na Nexus-conferentie

Orban Pamuk houdt een gloedvolle Nexus-lezing